

Answers to written exercises

3.E.

1. E nakonako Tiaon nakon te titooa.
2. E b'aka te nii iaon te auti.
3. E a tia n roko te kaibuke ngkoananoa.
4. E tabe ni mm'akuri ngkai te aiine.
5. E roko man te auti Meeri.
6. E na roko ningaabong te waanikiba.
7. Ti na nako n te bong aei.
8. Ko takaakaro ngkoe irarikin te kawai.
9. Kam a tia n tebotebo i taari.
10. A tekateka inanon te auti aomata.

11.F.

1. Kabooa te kariki!
2. Taiaoka anganai te boki.
3. Tai nako!
4. Tai korea te reta!
5. Ke e kana te ika!
6. Ti a matuu!
7. Weene!
8. Tai nakon te titooa!
9. Taiaoka (anganai) te m'ane.
10. Taetae!
11. Riin n te ruu!
12. Ke e matuu!
13. Anganai!
14. Taiaoka te ran.

12.H.

1. Iai am been?
2. Ko a tia n roko i Makin?
3. Abara aei?
4. Ko noora Tiaon?
5. Iai Bauro ikai?
6. Boni ngaia?
7. E a tia n am'arake?
8. Ko na nako?
9. Am boki aei?
10. Ti na tiku ikai?

14.E.

1. E roko te waa ngkoananoa.
2. A tang taian ataei.
3. A mena taiani boki iaon te taibora.
4. E ngaa te baoki?
5. A tia n roko te naa n aomata.
6. Tai kabooa te raiti!
7. E matuu iaon te taibora te katam'a.
8. E nakonako Meeri inanon te kawai.
9. I aki noora Teng Ngauea.
10. E nako Bairiki Tiaon?
11. Iai taiani b'aatika n te auti?
12. E tangiri taiani miriki Maio?
13. I kabuaa te m'ane.
14. Iai taiani karaki n te boki?
15. A un taiani moa akekei.

15.D.

1. Iai iika ikai.
2. Ti noorii aomata ikekei.
3. A a nako aiine.
4. Iai taiani boki ikai.
5. Iai taan reirei ikekei.
6. I noori booki.
7. I koroi reeta.
8. Iai taian aiine ikai.
9. Iai tabeman aiine iaon te bike.
10. Bon uee akekei.
11. Ti anenei taian anene.
12. Iai auti inanon te kaawa.
13. Bon taama akekei.
14. A mena iaon te taibora taian am'arake.
15. A matuu taani mm'akuri.
16. I kain taiani mataroa.
17. Bon taian uaa aikai.

16.G.

1. uoua tengaa teububua onobwi ma itiua.
2. tenibubua nimabwi ma uoua
3. abwi ma waniua
4. ruabubua itibwi ma uoua
5. onobubua wanibwi ma uoua
6. teuana tengaa uabubua ao nimaua
7. teuana tengaa ao itiua
8. uoua tengaa itibwi ma teuana
9. teububua ruabwi ma nimaua tengaa tenibubua itibwi ma onoua
10. tenibwi ma itiua te mirion itibubua tengaa wanibubua itibwi ma tenuana.
11. tenibubua ruabwi ma onoua
12. itibwi ma nimaua
13. wanibwi ma teniua
14. ruabubua tebwi ma nimaua
15. nimabubua onobwi ma ruaiua
16. tebwi ma aua
17. teububua tenibwi ma waniua
18. tebwi ma teuana tengaa tenibwi ma onoua
19. teuana te mirion onobubua itibwi ma waniua tengaa ruabubua wanibwi ma itiua
20. teniua te mirion onobubua nimabwi ma aua tengao wanibubua itibwi ma onoua

17.F.

1. lai uowaa te kaa inanon te kawai.
2. Iraai am been iroum ikanne?
3. E anganiia raona te m'ane n tatabemaniia nako.
4. Iraua booki ake iaon te taibora?
5. I nim akuo te m'angko ni koobe.
6. lai tabeman aiine n te auti.
7. lai tabeua been inanon ana baene.
8. E anga te b'ainaoraki te taokita nakoiia onoman aomata aika a aoraki.
9. E katoa kaawa ake e kawari n anga b'aintangira iai.
10. Taiaoka ni kabooi tenim'akoro te kariki ibukiu.

18.E.

1. Anganai iteran am boki.
2. Te kateniman n ataeinimm'aane bon Tiaon.
3. E kaan tebubua te bentira iaon te taibora.
4. A mate uoua katenim'akoroia kirii.
5. I aki oota n te kanimaua n taeka.
6. I atai angaun tabun anene.
7. A uruaki aua kanimam'akoron m'angko.
8. E mawaawa te kateningaun ma uawaa ni waa.
9. E kaan teningaun ma itiman aomata aika a roko mai Banaba.
10. I noora iteran te aomata.

20.D.

1. N na nakon te titooa.
2. E kabooa te raiti.
3. A roko ngkoananoa.
4. E b'aka iaon te auti.
5. E kana teutana te kariki.
6. Ti nakonako nakon te titooa.
7. N na nooriko ningaabong.
8. Ko nima te ii.
9. I tabe ni korea te reta.
10. A tekateka n te m'aneaba.

21.D.

1. A kabooi taian raiti ngaia.
2. Ti noora te kaibuke ngaira.
3. E roko n te reirei ngaia.
4. I kana te ika ma te ben ngai.
5. Ko karekei tabeua iika ngkoe.
6. E kam'aa te am'arake ngaia.
7. A takaakaro n te marae ngaia.
8. Ti biri man te reirei ngaira.
9. E nakonako nakon te titooa ngaia.
10. N na nako Nikunau ngai.

23.D.

1. Ti nakon ara auti.
2. E anganna am boki.
3. E rangi n ab'aab'aki amii aakoi.
4. I noora ana kaa inanon te kawai.
5. E ngaa aia auti?
6. I kabuaa au biti.
7. A tikiraoi b'aiia.
8. A mena ara boki iaon te taibora.
9. E matuu ana kirii.
10. E uruaki aia kaa.

24.C.

1. E ikuaki baiu.
2. E nako tinana nako Maiana.
3. E mena te boki irarikina.
4. Ti ongo tangiia ataei.
5. Akea te b'ai iaau.
6. E uraura waaia.
7. Ti kang karara n ana auti.
8. A nakonako i akuura.
9. A mawaawa mataia.
10. Iai naango iaon kanaia naakanne.

25.C.

1. E uruaki kaan te tautaeka.
2. A tikiraoi maungan Hawaii.
3. Ti nakon uaabun Betio.
4. Ko aki konaa n noori taubukin auti.
5. E kabuaa bokin te reirei te teeinimm'aane.
6. Taiaoka, anganai te kiraati ni biia.
7. E mena te m'angkoni koobe iaon te taibora.
8. Ti ongora ni b'anaan Tarawa.
9. E roko kaibuken te Korone ngkoananoa.
10. E uraura ao e mawaawa waan te tia akawa.

26.D.

1. I kabooa te boki aei.
2. E utoi booki aikai nakon te reirei.
3. Ti kawara te auti aanne.
4. E maeka n te auti aarei.
5. I aki tangiriia ataeinimm'aane akanne.
6. I ribaiia aiine akekei.
7. E maeka n te auti aei.
8. I ataa te teeinimm'aane aanne.
9. I taetae nakon te mm'aane aarei.
10. E angai betira aikai tinau.
11. Karenakoi beebea akanne.
12. Tai riing booki akekei.

27.D.

1. E nakon te titooa teuaanne.
2. Anganai baikanne.
3. I aki ataia uaakanne.
4. A roko mai Tarawa naakai.
5. Katikui baikanne iaon te taibora ikekei.
6. Bon taani mm'akuri uaakai.
7. E na kaam'arakea te tee neienne.
8. Antai naakekei?
9. Angan natim tebaei.
10. A na nakea naakekei?

28.E.

1. Antai teuaane e nakonako n te kawai?
2. Aio neie e bua ana boki.
3. I ataa teuaane a kana te ika.
4. E ngaa neiere e biri nako?
5. Ko ataiia naake a tiku?
6. Aei aia kaawa uaake a aoraki.
7. Ana kaa Tiaon are e uraura?
8. I noori uowaa waa aika akea ieia.
9. E mena te waa ae akea bweena iaon te bike.
10. Anne teuaare e babanga n akawa?
11. Tinana neiere e aki konaa ni kuuka.
12. E a roko neiene e rangi ni kau barantiko.

29.D.

1. E nakonako te aiine ae e marika.
2. E mooī te mm'aane ae e taka.
3. E un te kirii ae e uraura.
4. E matuu te katam'a ae e manana.
5. E nako te kaibuke ae e buubura.
6. E b'aro te ran ae e m'aitoro.
7. E b'aka te nii ae e rietaata.
8. E b'aro te nao ae e buubura.
9. E tangira te moimoto ae e uraura.
10. E anganai te am'arake ae e bati.

31.C.

1. E mena n te auti te boki ae e buubura.
2. Iai teniman natiia naakekei.
3. Bon te neeti neierei.
4. Akea aia m'ane ataeinnimm'aane.
5. E rangi ni buubura te auti aarei.
6. Iai ana tareboon te taokita?
7. E mena iaan te nii au biti.
8. E mena n te oonaoraki natina te aiine.
9. Iai te kaa irouia i Amerika.
10. Iai am buteeta tabeua?

32.B.

1. Iai teniman taani mm'akuri n te auti.
2. E a tia n okira mweengana te tia akawa.
3. E bua kawaiia taani m'ananga.
4. E konaa n noori taabo aika a m'aiti mai ieta te tia kiba.
5. E boo ma te tia akawa n te aobiti ni bureitiman.
6. E katuaaeaki te tia bure n \$25.
7. A reirei taan reirei n taian reirei.
8. E taibin reeta aika a m'aiti te tia taibi.
9. A bane n ira aia tia kairiri.
10. A anene taan anene n te m'aneaba.

33.D.

1. I niinima te ran.
2. E karekare te ang mai mainiku.
3. I tiitiku i mweengau n te bong ae e kakarau.
4. E tokitoki au rebwerebwe.
5. E ranran wiina.
6. E kabanea angiin ana tai i mweengana te teeinimm'aane ae e aoaraki.
7. E tanotano aoni Kiribati.
8. I riiribaiia ataeinimm'aane aika a buaakaka.
9. E miimii n te tairiki.
10. A neboneboa te Atua n te um'antabu.

34.C.

2. E roko ngkoa teuarei ikai.
2. I aki konaa ni buokiko ngkai.
3. E na nakon te titooa ngkanne.
4. Ao a katea ngkanne aia auti.
5. E na mena ikai te taokita ningaabong.
6. Ti mm'akuri ibukin te kambana aanne rimoa.
7. E taku imwiina b'a e aki konaa ni karaoia.
8. I b'aatika n tabetai.
9. E kaakawara tibuna te unnaiine n taai nako.
10. A rangi ni boobuaka b'aai akanne ngkai.

35.C.

1. A roko teniman mm'aane ikai ngkoananoa.
2. Kakaaea am boki iaan te kainiwene.
3. E biri rinanon te auti.
4. Iai te kaibuke ngkai ikekei?
5. I ataia b'a I katikua iroum ikekei ngkoananoa.
6. I katuka am baeki iakuun te matarua.
7. A borau maikoan Nikunau iaon waaia.
8. Katuka te am'arake iaon te taibora.
9. Ko kaboonakoa te baakee ikai?
10. Aarei ana kirii are irarikin te reirei aarei.

36.G.

1. Iai te bentira inanoni baina.
2. E koreaki te boki arei irou.
3. Akea naang i karawa.
4. Iai teniman mm'aane n tiku iroura.
5. A roko waanikiba akekei mai Tiabaan.
6. E b'aka man te kai arei.
7. A biri ataei mai mainiku.
8. I karekea mairoun te tia reirei.
9. E roko mairoun tinana ngkoananoa.
10. A roko man te marae ni waanikiba n te kaa.
11. E kabaea n te kora nakon te mataroa.
12. Nakon te taromauri ngkai!
13. A urua n te aama.
14. A anganiira ngkoananoa.

37.G.

1. E roko mai Tarawa.
2. E nako ni mm'akuri n te reirei.
3. I a tib'a karekea au reta mairouiaa tamau ma tinau.
4. E na nako n akawa ni ingaabong.
5. E okira mweengana ngkoananoa.
6. E tabe ni kam'aa te am'arake.
7. A tabe ni kakarabau ngkoananoa.
8. E nangi tiku te waanikiba i Bonriki.
9. Ti nangi roko n te aobiti.
10. Ti na toka n te b'ati nako Bairiki.
11. A na nako Teaoraereke n te b'ati.
12. E kaam'arakeia beeki.
13. A tib'a nako ataeinimm'aane nakon te reirei.
14. E a tib'a kabooa ana kaa ae e boou.

38.E.

1. Ko kani ieie ke ni uaua?
1. E tiku tariu n ana kainiwene ao e matuu.
3. E okira mweengana te mm'aane ao e okira naba mweengana te aiine.
4. E buaka taari ma e boni borau naba te boti.
5. E tuangga b'a e a tia n nako.
6. E kaaitiboo ma buuna ao natina naba.
7. E taku b'a e na mena n te titooa ke n te aobiti n reta.
8. Kam na uoti mai amii boki ma ngkana kam aki ao kam riai n nako.
9. I ataia b'a e nangi nako te waa.
10. Rikai ma raom iaon kawaimii man te reirei.

39.C.

1. Ngkana I konaa n roko ao ko na bon aki karaoia.
2. Ngkana e birim'aaka ao e na moanna.
3. Ngkae I mena ikai ao N na karaoia.
4. Ngkana ko nako ao anganai am boki.
5. Ngke e taekinna ao a ngare ni kabane.
6. E boni ngae ngkana I tabetabe ma N na buokiko.
7. E aoria ngkana e tikiraoi ma I bon aki tangiria.
8. I kani motirawa ibukina b'a I nanokaawaki.
9. E anaa te boki n te aro are e konaa ni kekeiaki.
10. Kaawakina au m'ane ni karokoa I oki.
11. Kautai ti ngkana e roko.
12. Tai nakomai ma ti ngkana ko a tauraoi.
13. E kateia ma ngaia are e kukurei.
14. I aki ataia ngkana ko ataia.

40.B.

1. E katuka te m'angko te kiraati taon te taibora.
2. I noora te taibora ae te biti n te ruu arei.
3. Iai te auti te buriki ae e boou n te kaawa.
4. Iai taamnein te ataeinnaiine iaon te oo.
5. Ti noora te kaibuke (te biti) tiire n te nne n rooroo.
6. E karakina rongorongoia ana bakatibu.
7. Ti riaon te buriiti te kai ikekei.
8. E kabooa te b'aatoro ni beneka n te titooa.
9. Taiaoka angai te raurau te beeba.
10. Iai raun ana auti ae e boou te rau te kaab'a.